

4. **O integracji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych** / Agata Migas // Niepełnosprawność i Rehabilitacja. -2009, nr 2, p. 24-44
5. **Ostrowska K.O., Rybak Yu.V.** Reabilitaciya ditej iz spektrom autyzmu u centri dennoho perebuvannya. Lviv, «Triada plus».- 2010– 156 p.(p.121)
6. **Pidtrymane pryjnyattya rishen**" dlya povnolitnix osib z psyhiatrychnymy diahnozamy – al"ternatyvy systemy opiky. – Sumy: Universytets"ka knyha, 2013. – 139s. –(p. 60)
7. **Sinyov V.M, Matveeva M.P, Khokhlin O.P.** Psychology of the mentally retarded child: Textbook. - K.: Knowledge, 2008. 359s.
8. **Test "Samoocinka psychichnyx staniv"** (H.Ajzenk) [Elektronnyj resurs]// Rezhym dostupu: <http://psy.rv.ua/content/test-samoocinka-psikhichnikh-staniv-gaizenk>
9. **Opytuval"nyk EV** (z dvoma i bil"she dit"my); Opytuval"nyk EV (z odniyeyu dytynoyu) [Elektronnyj resurs]// Rezhym dostupu: www.mlsp.gov.ua/document/83609/metodyka_pro.doc
10. **Shulzhenko D.I.** Basis of psychological correction of autistic disorders in children: Monograph. - K., 2009. - 385 p.

Липка Н.В. Исследование динамики развития общения лиц с РСА в пубертатном периоде

В статье рассматривается комплекс коррекционных мероприятий, направленный на социальную адаптацию лиц с РСА в пубертальном периоде, а также разработка и, главное, дальнейшая реализация успешной личной учебной программы, направленной на особенности данной конкретной личности. Приведены разработанные рекомендации для подростков с аутичными расстройствами на основе обобщения собственных наблюдений. Рекомендации основываются на мотивации, которая включает в себя совокупность побудительных факторов и определяет активность личности, собственно ее талантов, коррекцию присущих именно ей отклонений. Статья посвящена теоретическим и практическим исследованием изменений, которые происходят в родственных взаимоотношениях в процессе созревания ребенка с особыми потребностями. Цель исследований - создание среды, в которой эти семьи могут понять себя и найти свою жизненную дорогу. Определены направления, которые помогут корректировать аутистические нарушения. Приведены выводы относительно двух видов собственных наблюдений: 1- отдельно подростков, 2 - по семьям, в которых есть лицо с РСА в пубертатном периоде. Сформулированы критерии оценки формирования позитивных навыков.

Ключевые слова: динамика развития общения, аутистические расстройства, аутизм подростков, аутизм юношеского возраста, нарушения развития подростков.

Lypka N.V. The dynamics of communication study for adolescents with RSA

The article examines the complex corrective measures aimed at social adaptation of adolescents with PCA, as well as development and the further implementation of a successful personal training program, aimed at the features of this particular individual. The article presents recommendations developed for adolescents with autistic disorders on the basis of generalization of its own observations. Recommendations are based on motivation, which includes a set of motivating factors and determines the activity of the individual, in fact its talents, it is inherent in the correction of deviations. The article is devoted to theoretical and practical study of the changes that occur in the related relationships in the process of maturation of a child with special needs. The purpose of research is to create an environment in which these families can understand themselves and find their way in life. The directions, which will help to correct the autism spectrum disorder, were presented. The article also describes findings on the two types of their own observations: 1- separately teens, 2 - families in which there are teenagers with PCA. The positive impact of the complex correction of these families for a full family life was analyzed.

Keywords: the dynamics of communication, autistic disorder, autistic teens, youth autism, developmental disorders of adolescents.

Стаття надійшла до редакції 19.02.2018 р.

Статтю прийнято до друку 26.02. 2018 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Шульженко Д.І.

УДК 159.922.76

Мамічева О.В., Березка С.В.

**ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОКОРЕКЦІЇ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ
ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ**

У статті проаналізовано переваги застосування арт-терапії у роботі з дітьми дошкільного віку з розладами аутистичного спектру. Висвітлено основні функції арт-терапії в роботі з ними, а саме: катарсичну, регулятивну, комунікативно-рефлексивну. Проаналізовані основні механізми впливу арт-терапії як засобу психологічної корекції дітей з розладами аутистичного спектру. Визначено мультимодальність арт-терапевтичних технологій, як сукупності підходів, форм та методів цілісного розвиваючого, освітнього, виховного та психокорекційного впливу на особистість дитини засобами різних видів мистецтва. Запропоновано власну схему основних видів арт-терапії та розглянуто специфіку застосування різних методів арт-терапії у роботі з дітьми зазначеної категорії. Проаналізовано особливості застосування музикотерапії, танцювальної терапії, казкотерапії, ізотерапії, імаготерапії у роботі з ними. Визначено коло задач, які вирішує арт-терапія у психокорекції дітей з розладами аутистичного спектру.

Ключові слова: психокорекція, арт-терапія, музикотерапія, кінезотерапія, ізотерапія, бібліотерапія, казкотерапія, імаготерапія, аутизм, діти з розладами аутистичного спектру.

Постановка проблеми. Сучасні світові тенденції у науці й практиці, реформування системи освіти мають провідну спрямованість щодо гуманізації, фундаменталізації, інтеграції виховання та соціальної адаптації особистості з особливостями розвитку. Одним з найбільш складних розглядається процес освіти та соціалізації для дітей з психічними розладами, найрозповсюдженішим серед яких є розлади аутистичного спектру. Аутизм, за критеріями ВОЗ, є психічним розладом під час якого, у особистості відмічаються складні порушення у сфері соціальної взаємодії, якісні порушення здібностей до спілкування, обмежені повторювальні стереотипні моделі поведінки [7]. Проблема дитячого аутизму обумовлена не лише частотою проявів (за даними ВОЗ 1 випадок аутизму на 150 дітей), але і загальною тенденцією до зростання кількості таких дітей та подальшої їх інвалідизації. Тому, на сьогодні актуальною є потреба створення комплексної соціально-психологічної допомоги дітям з розладами аутистичного спектру, з метою гармонізації, психокорекції їх розвитку та забезпечення повноцінної соціальної адаптації відповідно до ціннісних орієнтирів суспільства.

Аналіз наукових досліджень. Вивченням специфіки психосоціального розвитку дітей з обмеженими психофізичними можливостями, а саме з розладами аутистичного спектру та особливостями організації системи психологічної допомоги їм займалися вітчизняні та зарубіжні науковці такі, як Дж. Айрес, Ф. Аппе, Л. Вінг, Д. Гулд, А. Душка, Т. Куценко, О. Мамічева, О. Нікольська, К. Остовська, І. Риндер, Т. Скрипник, Г. Супрун, А. Томатіс, В. Тарасун, Д. Шульженко тощо. У більшості означених досліджень входження в суспільство осіб з аутизмом розглядається як своєрідний процес, що вимагає використання спеціальних психолого-педагогічних засобів розвитку комунікативних і соціальних навичок. Спільними для них є афективні проблеми і труднощі встановлення активних взаємин з соціальним оточенням, які визначають їх установки на збереження сталості в навколишньому і стереотипність власної поведінки [9]. У зв'язку з цим особливого значення дослідження набуває саме вивчення дошкільного віку дітей з розладами аутистичного спектру.

Виклад основного матеріалу. Дитячий аутизм є особливою формою порушеного психічного розвитку з нерівномірним формуванням різних психічних функцій, з особливими емоційно-поведінковими, мовленнєвими та інтелектуальними розладами [6,9]. Однією з характерних ознак аутизму є порушення соціальної взаємодії, такі діти схильні до самоізоляції, відгороджені від реального світу, у них відсутні або частково втрачені соціальні та мовленнєві навички [4]. Що в свою чергу ускладнює їх навчання та виховання в інклюзивних, спеціальних та загальноосвітніх закладах; взаємодію з дефектологом, психологом, вихователем, а також, побудову психокорекційної роботи в цілому. Тому, необхідним є пошук методів надання психологічної допомоги дітям з аутизмом шляхом не прямого контакту через вербальні канали комунікації, а опосередкованого. Найбільш конструктивним засобом, на нашу думку, у цьому випадку є використання мультимодальних арт-технологій.

Мультимодальні арт-технології – це сукупність підходів, форм та методів цілісного розвиваючого, освітнього, виховного та психокорекційного впливу на особистість дитини засобами різних видів мистецтва. Основною методологією арт-технології виступає системний, біопсихосоціальний підхід в аспекті визнання творчої активності і придбання різноманітного сенсорного досвіду, як головного фактору гармонізації соціальної взаємодії, психокорекції емоційно-особистісного розвитку та ефективності здоров'язбережувального освітнього простору.

На відміну від більшості корекційних методик, арт-терапія використовує «мову» візуальної та пластичної експресії, що особливо актуально в роботі з дітьми, які мають розлади аутистичного спектру (РАС). Окрім того, арт-терапія має на меті не «навчити» дошкільника тому чи іншому виду мистецтва, а здійснює терапевтичну дію через саме мистецтво і процес [1].

Арт-терапія у роботі з дітьми, які мають РАС виконує ряд важливих функцій. Катарсична функція арт-терапії дозволяє дошкільнику з аутизмом звільнитись від накопичених та пригнічених негативних станів, які дитина не здатна самостійно усвідомити, висловити та вирішити комунікативним шляхом.

Регулятивна функція терапії мистецтвом дозволяє зняти нервово-психічне напруження, регулювати психосоматичні процеси, корегувати емоційно-вольові процеси, модулювати позитивні психоемоційні стани.

Комунікативно-рефлексивна функція забезпечує корекцію порушень спілкування, формування

адекватної міжособистісної поведінки, самооцінки, покращує процес соціалізації дитини з РАС. У процесі арт-терапії задовольняється актуальна потреба дошкільника у визнання, позитивній увазі, відчутті власної успішності та значущості, розвиваються компенсаторні можливості. Звільняється психологічна енергія, що використовується дитиною на неефективне напруження. Дитина починає відчувати себе спокійно, розслаблено, а психологічний захист у вигляді негативізму, агресії поступається місцем творчості [2].

Через мистецтво дошкільники на практиці отримують позитивне розуміння про себе: «я-успішний», «в мене все добре виходить», «я не такий як усі, і це – добре», «я можу справитись з труднощами» тощо.

Арт-терапія не вимагає від дитини наявності високого інтелектуального чи комунікативного потенціалу, а її основною метою є гармонізація та розвиток особистості через самовираження та сублімацію, що вирішує ряд специфічних проблем дітей з РАС [8].

Для дітей з аутизмом арт-терапія є альтернативним засобом пізнання через мистецтво себе та світу, самовираження та налагодження комунікації з оточуючими, розвитку різноманітних сфер (емоційної, вольової, особистісної), стабілізації її внутрішнього світу.

Різноманітність видів терапії мистецтвом робить її доступною для дітей різного віку, навіть молодших дошкільників. До основних видів арт-терапії відносять: казкотерапія, пісочна терапія, ігротерапія, музикотерапія та танцювальна терапія, лялькотерапія, бібліотерапія, імаготерапія, ізотерапія, психогімнастика [1]. Усі види арт-терапії є основою для мультимодальних арт-технологій. Розглянемо більш детально кожен вид арт-терапії, що схематично відображені на рис. 1.

рис. 1 Основні види арт-терапії

Музикотерапія – метод арт-терапії, що використовує в якості основного психокорекційного впливу – музику. Музика може використовуватись як цілісний ізольований психокорекційний метод впливу (прослуховування музики, музикування), так і як додатковий музикальний супровід, що слугує засобом посилення впливу та ефективності інших методів.

Музична терапія широко застосовується для корекції емоційних розладів, страхів, рухових та мовленнєвих розладів, психосоматичних захворювань, відхилень у поведінці, при комунікативних складнощах [5].

Музикотерапію застосовують у роботі з дітьми з РАС із метою: розвитку комунікативних навиків, соціалізації, підвищення емоційного тону, зняття афективних поведінкових реакцій, здолання пасивності та інертності, регуляції психосоматичних процесів [1].

За формою організації та способу впливу музикотерапія може бути рецептивною (пасивне сприйняття музики), активною (створення та вираження себе через музику) та інтегративною (синтез музичного та наочно-образного сприйняття) [3].

Музикотерапія має окрім регулюючої та комунікативної функції, і, головну – реактивну, спрямовану на досягнення катарсису.

У поєднанні з музикотерапією у психології широко застосовується **танцювальна терапія**. Танцювальна терапія є різновидом *кінезотерапії* (психокорекційний вплив рухами). Танцювальна терапія надає унікальну можливість дитині, що має проблеми з комунікацією – самовиразитись, що є особливо актуальним і для дошкільників з аутизмом. Концепція терапії танком полягає у тому, що усі емоції, які людина не висловлює, накопичуються у тілі в характерні патерни (панцери) і лише за допомогою спеціальних рухів можливо вивільнити ці емоції та проблеми, що їх супроводжують [2]. Тобто, танцювальна терапія, працюючи з м'язовими патернами та концентруючись на взаємозалежності психічних та фізіологічних процесів, допомагає дитині з РАС пережити, розпізнати і висловити свої накопичені почуття та конфлікти.

Різновидом танцювальної терапії є *корекційна ритміка* – вид активної музично-танцювальної терапії, в основі якого лежить синтез музично-ритмічно-рухливого впливу. У даному випадку, регуляцію дій забезпечує музика, яка є ідеальним взірцем організованого руху (Жак-Далькроз) і дає чіткі уявлення про співвідношення часу, простору і руху. Корекційна ритміка засновується на чотирьох напрямках: загальнооздоровчому, загальноосвітньому, виховному та корекційно-розвиваючому [8].

Однією з сучасних методик, що відносяться до кінезотерапії, є **психогімнастика** – метод реконструктивної психокорекції, який має на меті пізнання та виправлення відхилень розвитку особистості дитини. У вузькому значенні, психогімнастика складається з ігор, психологічних етюдів, в основі яких є використання рухової експресії як основного засобу комунікації групи. У більш широкому тлумаченні, психогімнастика розглядається, як курс спеціально організованих занять, спрямованих на психокорекцію психоемоційної напруги та розвиток емоційно-особистісної сфери дитини з аутизмом [2].

Бібліотерапія – спеціальний корекційний вплив на особистість дитини за допомогою читання спеціально підібраної літератури з метою нормалізації чи оптимізації її психічного стану. Слід зазначити, що бібліотерапія застосовується для старших дітей, а стосовно дошкільників з РАС, більш раціонально використовувати – **казкотерапію**. Терапія казкою передбачає психологічну підготовку дитини до складних емоційних ситуацій, символічне відреагування фізіологічних та емоційних стресів, прийняття у символічній формі своєї фізичної активності. Варіацій роботи з казкою дуже багато: просте читання казки та її обговорення, малювання за мотивами казки, програвання казки чи епізодів за ролями чи за допомогою ляльок, створення власної казки, завершення незакінченої казки (з потрібним кінцем) [5].

Казкотерапія у виконус різні терапевтичні та психокорекційні цілі (в залежності від виду казки та способу роботи з нею).

Дитина ототожнює себе з різними героями казки (працюють механізми ідентифікації, проєкції та перенесення), емоційно за них вболіває, що забезпечує можливість ефективної психокорекції поведінкових розладів, дозволяє легко засвоїти норми та правила поведінки, розвиває морально-етичні почуття та регулює особливості міжособистісної взаємодії дитини з розладами аутистичного спектру [1].

За допомогою механізму сублимації казка дозволяє у безпечному вигляді для дитини оволодіти засобами вираження накопиченої негативної енергії у соціально прийнятій формі, пропонує дитині альтернативні способи вирішення різних життєвих ситуацій [3].

Імаготерапія – усі види арт-терапії в основі яких лежить театралізація психокорекційного процесу (Вольпер І.Є., Говоров Н.С.). Особливістю застосування методів імаготерапії з дітьми дошкільного віку з розладами аутистичного спектру, виступає те, що головною метою є не публічний виступ (як завершальна форма роботи), а поглиблення та фіксація психотерапевтичного ефекту [1].

Імаготерапія дає можливість сформувати у дитини з РАС позитивні установки, нові способи поведінки та взаємодії, надати відчуття емоційної підтримки, коректувати самооцінку, розвивати

самоконтроль. Провідним механізмом психокорекційного впливу є катарсис.

Імаготерапія з дошкільниками, що мають аутизм, частіше за все застосовується у вигляді **лялькотерапії**. Види ляльок у даному випадку залежать від мети психокорекції та можливостей дітей.

Різновидом імаготерапії є психодрама, в якій необхідно грати імпровізовані ролі під керівництвом психолога на психотравмуючу тему. Успішний результат психодрами полягає в досягненні катарсису та переосмисленні психотравмуючої ситуації [2]. Психодрама є складною для використання з дітьми дошкільного віку, які мають аутизм. Тому, у спеціальній психології застосовують її модифікацію – **образно-рольову драмтерапію**. У даному виді імаготерапії розігрування відбувається за ролями, а під час самого програвання здійснюється «реконструкція поведінкових реакцій». Роль, у даному випадку, виступає як «психокорекційний образ», і підбирається залежно від індивідуальної проблематики та продуктивних форм взаємодії, які необхідно досягти. Розігрування ролей спрямовано на корекцію старих патологічних комунікативно-поведінкових стереотипів. Образно-рольова драмтерапія допомагає вирішити різноманітний спектр проблемних ситуацій, однією з основних умов ефективності при цьому виступає правильно підібрана роль [5].

Ізотерапія – широкий пласт арт-терапевтичних методик, психокорекційний вплив яких здійснюється за допомогою образотворчого мистецтва: *малювання, ліплення, декоративно-прикладне мистецтво* і т.п.

Ізотерапію у психології переважно використовують як засіб психокорекції та діагностики емоційних станів дітей з аутизмом, особливо де є ускладнення вербального контакту [1].

Терапія малюнком здійснюється через проєкцію особистості дитини, і у символічній формі показує бачення і відношення дитини до світу. Для ізотерапії головним є не результат, а процес творчості, саме він носить терапевтичну та психокорекційну дію. Головними корекційними механізмами у даному виді терапії є сублимація (вираження негативних почуттів та емоцій у соціально доступній формі), катарсис (прорив, очищення та вивільнення від деструктивних переживань), проєкція (перенесення особистісних якостей на малюнок) [2, 3, 5].

Ізотерапія є ефективним засобом психокорекції страхів, тривожності, низької самооцінки, агресивної поведінки дітей з аутизмом.

До різновидів ізотерапії також відносять ігри з різними неструктурованими матеріалами: пісочна терапія, ігри з глиною, солоним тістом, водою і т.д. Ігри з неструктурованим матеріалом знімають психоемоційну напругу, тривожність, страхи, агресію, забезпечують загальну гармонізацію психоемоційного стану дитини з розладами аутистичного спектру, а також сприяють розвитку дрібної моторики рук, тактильної чуттєвості, емоційно-вольової та пізнавальної сфери, комунікативних навичок, а також розвитку предметно-ігрової діяльності [5].

Усі вище зазначені види арт-терапії у тій чи іншій мірі можна використовувати для вирішення таких завдань:

- психокорекція емоційних та поведінкових розладів (тривожності, неврозів, агресивної, конформної поведінки, фобій і тощо);
- психокорекція негативних установок, соціальних бар'єрів;
- відреагування актуальних станів та зняття емоційного та фізичного напруження;
- розвиток почуття власної значущості, цінності, корекція самооцінки;
- розвиток способів ефективної взаємодії з оточуючими та процесу соціалізації;
- розширення репертуару поведінкових реакцій та способів вирішення життєвих ситуацій;
- формування соціально прийнятих засобів реагування та вираження негативних емоцій;
- заохочення позитивних форм активності (творчості, ініціативності, стриманості)
- розвиток естетичних почуттів, уяви, фантазії та всіх психічних процесів;
- розвиток дрібної моторики рук та загальної активності та координації дитини.

Висновки. Отже, кожен з представлених видів мультимодальних арт-технологій здійснює вплив на конкретні аспекти розвитку і корекції емоційної, вольової, особистісної та соціальної сфери дошкільників з РАС. Подальші розвідки вбачаємо у розробленні мультимодальної програми психокорекції дітей дошкільного віку з аутизмом на основі різних видів арт-технологій для різних вікових груп дошкільного дитинства.

Використана література:

1. Арт-педагогика и арт-терапия в специальном образовании: учебник для студ. сред. и высш. пед. учеб. заведений / Е.А.Медведева, И. Ю. Левченко, Л. Н. Комиссарова, Т. А. Добровольская. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 248 с.
2. Киселева М.В. Арт-терапия в работе с детьми: руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми / М.В.Киселева. – СПб.: Речь, 2006. – 160 с.
3. Лебедева Л.Д. Практика арт-терапии: подходы, диагностика, система занятий / Л.Д. Лебедева. – СПб.: Речь, 2003. – 256 с.
4. Мамичева О.В. Диагностика та корекція порушень психофізичного розвитку дітей: навчально-методичний посібник зі спеціальної психології / О.В. Мамичева. – Слов'янськ : Вид-во Б.І. Маторіна, 2017. – 256 с.
5. Осипова А.А. Общая психокоррекция: учебное пособие / А.А. Осипова. – М.: Сфера, 2002. – 510 с.
6. Скрипник Т.В. Феноменологія аутизму: Монографія / Т.В. Скрипник – К.: Видавництво «Фенікс», 2010. – 320 с.
7. Тарасун В.В. Концепція розвитку, навчання і соціалізації дітей з аутизмом: Навч. посіб. для вищих навч. закладів / В.В. Тарасун, Г.М. Хворова; За наук. ред. Тарасун В.В. - К.: Наук, світ, 2004. - 100 с.
8. Терлецька Л.Г. Психологія здоров'я: арт-терапевтичні технології: навчальний посібник / Л.Г. Терлецька. – К.: видавничий дім «Слово», 2016. – 128 с.
9. Шульженко Д.І. Освітньо-психологічна інтеграція (інклюзія) дітей із аутизмом : монографія / Д.І. Шульженко. – Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, вид-во Хортицької національної академії, 2017. – 444 с.

References

1. Art-pedagogika i art-terapiya v special'nom obrazovanii: uchebnik dlya stud. sred. i vyssh. ped. ucheb. zavedenij / E. A. Medvedeva, I. YU. Levchenko, L. N. Komissarova, T. A. Dobrovolskaya. – M.: Izdatel'skij centr «Akademiya», 2001. – 248 s.
2. Kiseleva M.V. Art-terapiya v rabote s det'mi: rukovodstvo dlya detskih psihologov, pedagogov, vrachej i specialistov, rabotayushchih s det'mi / M.V.Kiseleva. – SPb.: Rech', 2006. – 160 s.
3. Lebedeva L.D. Praktika art-terapii: podhody, diagnostika, sistema zanyatij / L.D. Lebedeva. – SPb.: Rech', 2003. – 256 s.
4. Mamicheva O.V. Diagnostyka ta korektsiya porushen psykho fizychnoho rozvytku ditei: navchalno-metodychnyi posibnyk zi spetsialnoi psykholohii / O.V. Mamicheva. – Sloviansk : Vyd-vo B.I. Matorina, 2017. – 256 s.
5. Osipova A.A. Obshchaya psihokorrekcija: uchebnoe posobie / A.A. Osipova. – M.: Sfera, 2002. – 510 s.
6. Skrypnyk T.V. Fenomenolohiia autyzmu: Monohrafiia / T.V. Skrypnyk – K.: Vydavnytstvo «Feniks», 2010. – 320 s.
7. Tarasun V.V. Kontsepsiia rozvytku, navchannia i sotsializatsii ditei z autyzmom: Navch. posib. dlia vyshchikh navch. zakladiv / V.V. Tarasun, H.M. Khvorova; Za nauk. red. Tarasun V.V. - K.: Nauk, svit, 2004. - 100 s.
8. Terletska L.H. Psykholohiia zdorovia: art-terapevtychni tekhnolohii: navchalnyi posibnyk / L.H. Terletska. – K.: vydavnychiy dim «Slovo», 2016. – 128 s.
9. Shulzhenko D.I. Osvitno-psihologichna Integratsiya (Inklyuziya) dliteylzautizmom : monografiya / D.I. Shulzhenko. – Kyiv : NPU imeni M.P. Dragomanova, vid-vo Hortitsko Yinatsonalno Yiakademiyi, 2017. – 444 s.

Мамичева Е.В., Березка С.В. Особенности психокоррекции детей с расстройствами аутистического спектра с помощью арт-терапии

В статье дано определение аутизма и описаны его основные характеристики у детей. Проанализированы преимущества применения арт-терапии в работе с детьми дошкольного возраста с расстройствами аутистического спектра. Освещены основные функции арт-терапии в работе с детьми, с аутизмом, а именно: катарсическая, регулятивная, коммуникативно-рефлексивная. Проанализированы основные механизмы влияния арт-терапии, как средства психологической коррекции детей с аутизмом. Определены мультимодальность арт-терапевтических технологий, как совокупности подходов, форм и методов целостного развивающего, образовательного, воспитательного и психокоррекционного влияния на личность ребенка средствами различных видов искусства. Предложено собственную схему основных видов арт-терапии. Рассмотрена специфика применения различных методов арт-терапии в работе с детьми с аутизмом. Проанализированы особенности применения музыкотерапии, танцевальной терапии, сказкотерапии, изотерапии, имаготерапия в работе с детьми с аутизмом. Определен круг задач, которые решает арт-терапия в психокоррекции детей с расстройствами аутистического спектра.

Ключевые слова: психокоррекция, арт-терапия, музыкотерапия, кинезотерапия, изотерапия, библиотерапия, сказкотерапия, имаготерапия, аутизм, дети с расстройствами аутистического спектра.

Mamicheva E.V., Berezka S.V. Features of psychocorrection of children with autism with the help of art therapy.

The article defines autism and describes its main characteristics in children. The advantages of using art therapy in working with children of preschool age with autism are analyzed. The main functions of art therapy in working with children, with autism, namely: cathartic, regulative, communicative-reflexive, are covered. The main mechanisms of the influence of art therapy as a means of psychological correction, children with autism are analyzed. The multimodality of art-therapeutic technologies as a set of approaches, forms and methods of integral developing, educational, educational and psychocorrectional influence on the personality of the child by means of various kinds of art are defined. Proposed own scheme of the main types of art therapy. The specifics of the application of various methods of art therapy in working with children with autism are considered. The peculiarities of the use of

musical therapy, dance therapy, fairytale therapy, isothermia, and imago therapy in work with children with autism are analyzed. The range of tasks that art therapy solves in psycho-correction of children with autism is determined.

Key words: psychocorrection, art therapy, music therapy, kinesotherapy, bibliotherapy, fairy-tale therapy, imago therapy children with autism.

Стаття надійшла до редакції 04.03.2018 р.

Статтю прийнято до друку 04.03.2018 р.

УДК 159.922:376.011.3-051:616.896-053.2

Мамічева О.В., Омельченко М.С.

ДОСВІД РОБОТИ З ДІТЬМИ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ КОРЕКЦІЙНОГО ПЕДАГОГА

Дана стаття присвячена проблемі впливу досвіду роботи з дітьми з розладами аутистичного спектру на формування професійної свідомості корекційного педагога. Автор визначає актуальність даної проблеми, обґрунтовує необхідність формування професійної свідомості корекційного педагога, визначає її компоненти та шляхи становлення.

Визначені такі напрямки формування професійної свідомості, як розвиток психологічних якостей особистості, формування системи знань з галузі спеціальної педагогіки і психології, формування системи професійних цінностей і професійної моралі, формування уявлень про професійний обов'язок і почуття відповідальності за власну професійну діяльність.

Матеріали, представлені у статті, є науковим підґрунтям для дослідження проблеми формування професійної свідомості корекційного педагога на етапі допрофесійної підготовки та безпосередньо у професійній діяльності, зокрема, у процесі роботи з дітьми з розладами аутистичного спектру.

Ключові слова: діти з розладами аутистичного спектру, корекційний педагог, корекційно-педагогічна діяльність, професійна діяльність, професійна компетентність, професійний розвиток, професійна свідомість.

Проблема розвитку дітей з розладами аутистичного спектру не нова у психології. Останні роки в Україні з'являється все більше робіт, присвячених даній проблемі (О.В. Доленко, Я.В. Крет, О.І.Мякушко, Т.В. Скрипник, В.В. Тарасун, А.П. Чуприков, Д.І. Шульженко та ін.), що пов'язано з тими офіційними даними, за якими кількість дітей з розладами аутистичного спектру постійно збільшується.

Відомо, що розлади аутистичного спектру за своєю сутністю являють собою комплексні порушення розвитку дитини (когнітивної сфери, афективної сфери, сенсорики, моторики та ін.). Основними проявами цих порушень є труднощі у комунікації і соціальній адаптації.

Сучасна практика роботи з дітьми з розладами аутистичного спектру включає у себе різні методики, техніки і прийоми (АВА, В.Є. Коган, С. Ньюмен, І.Прекоп, floortime та ін.), спрямовані на формування і корекцію поведінки, діяльності, комунікативної сфери та психофізичних функцій дітей з аутизмом. Провідну роль у здійсненні цих задач відіграє корекційний педагог, успішність і результативність професійної діяльності якого у багатьом визначаються якісною характеристикою змістових компонентів професійної свідомості, що формується разом із становленням професійної педагогічної діяльності.

Корекційно-педагогічна діяльність є невід'ємною частиною і складовою педагогічного процесу як динамічної педагогічної системи, як спеціально організованої, цілеспрямованої взаємодії педагогів і вихованців, націленої на вирішення розвивальних та освітніх задач [8, 17].

У змісті корекційно-педагогічної діяльності з дітьми з розладами аутистичного спектру багатогранність праці корекційного педагога підпорядкована досягненню основної мети – успішній соціальній адаптації та інтеграції дитини у систему суспільних стосунків [4, 8].

Робота корекційного педагога з дітьми з розладами аутистичного спектру виходить за межі традиційних видів діяльності вчителя, оскільки охоплює також консультаційну, діагностичну, соціально-педагогічну, реабілітаційну, психотерапевтичну і корекційну діяльність. Всі ці напрямки корекційно-педагогічної роботи у структурі професійної діяльності корекційного педагога пов'язані і взаємообумовлені одне з одним.

Діагностична діяльність полягає у своєчасному виявленні дітей з розладами аутистичного спектру, які потребують спеціалізованої допомоги. Основою для підготовки рекомендацій з надання дітям психолого-педагогічної допомоги в умовах освітнього закладу є педагогічне обстеження, виявлення рівня актуального та зони найближчого розвитку, а також резервних можливостей такої